

RONDLEIDING SINT PETERS GASTHUIJS

PANELEN KLANTCONTACTCENTRUM

WELKOM BIJ DRIEGASTHUIZENGROEP

Wonen met zorg op maat in een veilige en fijne omgeving.

Het behouden en versterken van uw zelfstandigheid en de regie over uw eigen leven. Uw welzijn, genieten, geborgenheid en gezelligheid staan bij ons voorop. Dat is onze opdracht. Dat is onze passie.

DrieGasthuizenGroep biedt u een woonomgeving met veel persoonlijke aandacht. Het voelt als een warme deken.

En we doen dat niet sinds gisteren, maar al bijna 800 jaar.

Vandaar onze slogan: *Zorgzaam en gastvrij sinds 1246.*

Drie GasthuizenGroep heeft haar wortels in de Drie Gasthuizen van Arnhem, te weten Sint Peters-, Sint Catharinae- en Sint Anthonie Gasthuis. Zij werden in de 13e, 14e en 15e eeuw gesticht. In deze expositie kunt u onze geschiedenis van eeuw tot eeuw meemaken.

Welkom in Sint Peters Gasthuis, de Servicewinkel van DrieGasthuizenGroep in Arnhem. DrieGasthuizenGroep is een gastvrije en vernieuwende organisatie voor wonen, zorg, verpleging en services. Wij zijn gericht op het welzijn en behoud van zelfstandigheid van senioren. Thuis en in onze woonzorglocaties. Dit is onze opdracht en onze passie.

Al sinds 1246.

De 'binnenzijde' van de expositie geeft een goed beeld van ons aanbod van woonvormen en locaties, diensten en services. Wij wensen u een aangename en interessante kennismaking met DrieGasthuizenGroep

1246

De eerste van de 'Drie Gasthuizen' in Arnhem is het Sint Catharinae Gasthuis in de Bakkerstraat, dat in 1246 wordt gesticht. Het mag van de bisschop van Utrecht een kapel, begraafplaats en gasthuis bouwen. Daarmee is het Sint Catharinae Gasthuis het oudste opvanghuis van Arnhem voor het voeden, verzorgen en huisvesten van ouderen, armen, zieken en krankzinnigen. Het krijgt giften voor

het kopen van voedsel, maar heeft ook een eigen veestapel, brouwt zijn eigen bier en kweekt kruiden voor het maken van medicijnen.

1395

In 1395 vindt de oprichting van het Sint Anthonie Gasthuis plaats. Dit gasthuis wordt vooral gebruikt voor de opvang van melaatsen en mensen met lepra (leprozen). Dat lepra door een bacterie wordt overgedragen weten ze nog niet, maar dat de ziekte besmettelijk is wel. Vandaar dat de leprozen en melaatsen worden opgevangen in het Sint Anthonie Gasthuis, dat net buiten de Velperpoort ligt. In 1625 sluit het Sint Anthonie Gasthuis zijn deuren omdat er steeds minder melaatsen en leprozen in Arnhem zijn.

1407

In 1407 komt in de Rijnstraat, na een zes jaar durende verbouwing, een 'hospitaal ende een geestelijck huys voor die ermen ende die siecken te ontvangen ende te vueden'. Omdat eigenaar Johan van Arnhem kanunnik is bij de Sint Pieterskerk in Utrecht, wordt het gasthuis naar Sint Peter vernoemd en gewijd door de bisschop van Utrecht.

In die tijd en nog vele eeuwen daarna is de (armen- en ouderen)zorg een taak van kerkelijke inrichtingen en minder van de overheid, zoals het stadsbestuur van Arnhem.

In de 15e eeuw bestaat het Sint Peters Gasthuis uit het huidige gebouw en uit twee huizen, links en rechts ervan. In het oostelijke gebouw is de rentmeesterswoning gesitueerd en in het gebouw ten westen een hospitaal. In het middelste gedeelte (het huidige Sint Peters Gasthuis) is beneden een kapel. De mensen worden naar de mis geroepen door een klok die – ook nu nog – in het bovenste gedeelte van de traptoren hangt.

Boven de kapel op de eerste verdieping en op zolder zijn slaapzalen voor armen en vreemdelingen, die geen slaapplek kunnen betalen.

In deze ruimten zijn vanaf 2015 kantoren van DrieGasthuizenGroep ondergebracht.

Onder het Sint Peters Gasthuis ligt een zeer grote kelder die in de middeleeuwen werd gebruikt voor de opslag van goederen.

(De kelder maakt elke woensdag-, vrijdag- en zaterdagmiddag deel uit van de

rondleiding *Historische Kelders van Arnhem* en is dan te bezichtigen).

Na de Beeldenstorm en de hervorming in 1579 verdwijnt de kapel. Alleen op de bovenverdieping blijft nog opvang van armen en vreemdelingen. Het Sint Peters Gasthuis beheert ook nog enkele armenhuisjes in de Lutherse Steeg (toen Sint Petersstraat). In 1865 zijn deze huisjes afgebroken en heeft de Drie Gasthuizen 36 nieuwe huisjes gebouwd op Klarendal aan de Catharijnestraat, Johannastraat, Rappardstraat en Rosendaalsetraat.

De zorg van het Sint Peters Gasthuis is in de 15e en 16e eeuw voornamelijk gebaseerd op de zeven werken van barmhartigheid. Een combinatie van religiositeit en de normen en waarden van die tijd. Deze zeven werken bestaan uit:

- 1: Het spijzen van de hongerigen
- 2: Het laven van de dorstigen
- 3: Het kleden van de naakten
- 4: Het begraven van de doden
- 5: Het herbergen van de reizigers
- 6: Het bezoeken van de zieken
- 7: Het vertroosten van de gevangenen.

De panelen hangen in het Rijksmuseum in Amsterdam.

De zeven panelen zijn van de hand van de Meester van Alkmaar. Ze werden in 1504 in opdracht van de gasthuismeesters van het Heilige Geest Gasthuis te Alkmaar geschilderd.

Van 1504 tot 1916 hingen ze in de Grote of St. Laurenskerk in Alkmaar. Tijdens de Beeldenstorm van 1566, waarbij rooms-katholieke kerken door protestanten werden vernield, raakte het werk ernstig beschadigd. In 1916 werden ze aangekocht door het Rijksmuseum.

Een Hollandse stad vormt het decor voor een beeldverhaal dat laat zien hoe een goed christen hulpbehoevende mensen moet helpen. Christus staat in bijna elk tafereel tussen de toeschouwers.

De scènes geven een indruk van de stedelijke samenleving omstreeks 1500.

In 1636 verhuist het Sint Catharinae Gasthuis van de Bakkerstraat naar de Beekstraat. Het komt daar in het voormalige Agnietenklooster, dat na de hervormings-

beweging van 1579 gedeeltelijk leeg is komen te staan.

De gasthuizen voeden en verzorgen niet alleen hun bewoners; ze delen ook geld en eten uit in de stad. Als mensen door een ziekte (tijdelijk) niet meer kunnen werken, kunnen ze een 'preuve' krijgen. Dit is een soort schenking van geld of eten.

De Drie Gasthuizen verstrekken soms ook subsidies aan projecten in Arnhem.

Voorbeelden:

1639 : 1.200 gulden (€ 30.000) voor nieuw orgel in de Grote Kerk

1649: 3.000 gulden (€ 63.000) voor nieuw klokkenspel en uurwerk voor in de toren van de Grote Kerk

1649 – 1833: 150 gulden (€ 3.000) per jaar voor het Nieuwe Weeshuis

1810: 5.400 gulden (€ 84.000) voor de aanschaf van wapens voor de garde d'honneur (soort schutterij)

1834 – 1855: In plaats van 150 gulden, 1.000 gulden (€ 20.000) per jaar voor het Nieuwe Weeshuis.

In de Middeleeuwen denken de mensen dat ze uit vier vloeistoffen (humoren) bestaan, namelijk bloed, gele gal, zwarte gal en slijm. Als er een van deze humoren uit balans raakt, kun je ziek worden en moet je lichaam weer in balans komen. Dit wordt vaak door een aderlating gedaan.

In de 18e eeuw, en al een tijdje daarvoor, worden veel experimenten gedaan in de natuurkunde, biologie en geneeskunde.

Voor het eerst worden er doden opengesneden om meer te weten te komen over de anatomie van de mens, worden er bacteriën onder de microscoop onderzocht en gaan wetenschappers proefjes doen om door ervaringen kennis op te doen. Ook veranderen de motieven voor de zorg en liefdadigheid.

In de Middeleeuwen is vooral de Christelijke naastenliefde de drijfveer achter armenzorg. In de 18e eeuw is het onder rijke families vooral een teken van status om geld aan de armen te geven. Vandaar dat het aantal Arnhemse families dat geld schenkt toeneemt van 34 in 1633, naar 160 in 1756.

Onder het mom van liberalisering wordt het bestuur van het Sint Peters Gasthuis in 1816 aangepast. In plaats van een kerkelijke instelling, bestaat het bestuur vanaf 1816 uit vier rijke burgers. Van deze vier waren er drie protestants (N.H.) en één katholiek, een weerspiegeling van de kerkelijke gezindten in die tijd. Dit

bestuur vergadert altijd in de Heerenkamer, vroeger de keuken van het Sint Peters Gasthuis, bij de uitgang aan de Oude Oeverstraat.

Tussen 1830 en 1850 leeft 80% van de ouderen in armoede. 60 procent van de stedelingen van 70 jaar en ouder krijgt turf, een beetje geld en gratis medische hulp van de stad.

Een beroep doen op de kinderen is er minder vaak bij dan nu wordt aangenomen. Er moet maar net een kind zijn dat het zich kan veroorloven om een extra mond te voeden.

In 1833 wordt het bestuur vervangen door een *Algemeen Armen Bestuur*. Hierin zitten nog steeds alleen rijke mannen, maar er komen wel meer bestuursleden. Dit bestuur gaat samenwerken met het Sint Catharinae Gasthuis. In 1855 vindt een fusie plaats tussen de Drie Gasthuizen. Het pand Sint Peters Gasthuis wordt verkocht en er komt een winkel in met opslag. Er vinden verschillende verbouwingen plaats. Een van de grootste verbouwingen is nog wel het verplaatsen van de voordeur in 1898 en het plaatsen van een grote winkelruit.

Als Drie Gasthuizen het pand Sint Peters Gasthuis in 1932 deels weer terugkoopt, wordt bij de restauratie in 1954-55 de winkelruit weggehaald en de voorgevel in originele staat hersteld.

In 1944 wordt door oorlogshandelingen het Sint Catharinae Gasthuis aan de Beekstraat geheel verwoest. Alleen de Waalse Kerk, eertijds in gebruik als gasthuiskerk, blijft overeind.

Op 4 oktober 1945 wordt besloten tot de stichting van een nieuw gebouw. Dit wordt in 1952 geopend onder de naam 'Drie Gasthuizen' en ligt aan de Rosendaalseweg 485 in Arnhem.

In 1946 dient minister Drees een noodwet in, die uiteindelijk in 1956 wordt vervangen door de Algemene Ouderdomswet: iedere persoon van 65 jaar of ouder krijgt een uitkering van de staat, zodat de armenzorg 'verdwijnt'.

In de jaren vijftig van de 20e eeuw ligt de nadruk in de ouderenzorg op 'opbergen'. Er is grote woningnood en ouderen moeten plaatsmaken voor jonge gezinnen.

In tien jaar tijd worden 50.000 plaatsen in bejaardentehuizen uit de grond gestampt. De meeste ouderen willen dat - toen ook al - helemaal niet.

De periode van het 'opbergen' duurt niet lang.

In de zeventiger jaren komt de nadruk juist weer te liggen op het zo lang mogelijk zelfstandig wonen van ouderen. Dat is voor een groot deel ingegeven door bezuinigingen als gevolg van de oliecrisis, maar ook doordat het recht op autonomie maatschappelijk steeds belangrijker wordt gevonden.

Er komen allerlei voorzieningen voor zelfstandig wonende ouderen, zoals gezinsverzorging, wijkverpleging, kruiswerk en aanleunwoningen.

Nieuw is ook dat na de Tweede Wereldoorlog meer aandacht komt voor ouderen in de medische en sociale hoek. Een voorbeeld hiervan is de opkomst van de geriatrie, de ouderenzorg als medisch specialisme.

Ouderen blijven tegenwoordig in toenemende mate thuis wonen. Ze zijn vitaler en zelfstandiger en laten zich niet meer betuttelen, maar nemen het leven in eigen hand. Woonzorgorganisaties, zoals DrieGasthuizenGroep, stimuleren en faciliteren het behoud en versterken van de eigen regie van ouderen over hun eigen leven.

Ouderenbeleid en seniorenhuisvesting staan inmiddels hoog op de politieke agenda.

In de huidige en toekomstige dienstverlening van DrieGasthuizenGroep zijn wonen en zorg (bedrijfsmatig) gescheiden.

Dat wil zeggen: er wordt eerst samen gekeken naar een geschikte woonvorm voor de cliënt. Vervolgens kiest de cliënt een voor hem/haar op maat gesneden zorgpakket. En bestaat de mogelijkheid tot het afnemen van diensten bij Thuiszorg Groot Gelre en Extra Services. Welzijn, genieten, geborgenheid en gezelligheid staan bij DrieGasthuizenGroep voorop.

(In de binnenzijde van deze expositie vindt u informatie over diensten en woonzorglocaties van DrieGasthuizenGroep.)

En tot slot: Hoe gaat het met het pand Sint Peters Gasthuis verder?

In 2015 is het weer helemaal in gebruik genomen door DrieGasthuizenGroep. Er is nu een Servicewinkel in gevestigd, naast kantoren en vergaderruimten voor directie, bestuur en medewerkers.

Wonen met zorg op maat in een veilige en fijne omgeving.

Het behouden en versterken van uw zelfstandigheid en de regie over uw eigen

leven. Uw welzijn, genieten, geborgenheid en gezelligheid staan bij ons voorop. Dat is onze opdracht. Dat is onze passie. DrieGasthuizenGroep biedt u een woonomgeving met veel persoonlijke aandacht. Het voelt als een warme deken. En we doen dat niet sinds gisteren, maar al bijna 800 jaar. Vandaar onze slogan: *Zorgzaam en gastvrij sinds 1246.*

Overgenomen van DGG Expositiepanelen_buitenkant.210915

RONDLEIDING GEBOUW

Algemeen

In 1407 komt in de Rijnstraat, na een zes jaar durende verbouwing, een 'hospitaal ende een geestelijk huys voor die ermen ende die siecken te ontvangen ende te vueden'. Omdat eigenaar Johan Wolterszoon van Arnhem (ca. 1347–1401) kanunnik is bij de Sint Pieterskerk in Utrecht, wordt het gasthuis naar Sint Peter vernoemd en gewijd door de bisschop van Utrecht.

In die tijd en nog vele eeuwen daarna is de (armen- en ouderen)zorg een taak van kerkelijke inrichtingen en minder van de overheid, zoals het stadsbestuur van Arnhem.

In de 15e eeuw bestaat het Sint Peters Gasthuis uit het huidige gebouw en uit twee huizen, links en rechts ervan. In het oostelijke gebouw is de rentmeesterswoning gesitueerd en in het gebouw ten westen een hospitaal. In het middelste gedeelte (het huidige Sint Peters Gasthuis) is op de begane grond een kapel. De mensen worden naar de mis geroepen door een klok die – ook nu nog – in het bovenste gedeelte van de traptoren hangt.

Boven de kapel op de eerste verdieping en op zolder zijn slaapzalen voor armen en vreemdelingen, die geen slaappleats kunnen betalen.

Onder het Sint Peters Gasthuis ligt een zeer grote kelder die in de middeleeuwen werd gebruikt voor de opslag van goederen.

Na de Beeldenstorm en de hervorming in 1579 verdwijnt de kapel. Alleen op de bovenverdieping blijft nog opvang van armen en vreemdelingen. Delen van het pand worden verhuurd.

In 1850 wordt het complex Rijnstraat 70 en 71 verkocht aan A.C. Vongers, wijnhandelaar, voor hfl 15.683. Er vindt splitsing plaats tussen Rijnstraat 70 en 71. Deze laat het vervallen pand Rijnstraat 71 restaureren in vroeg-neogothische stijl en het pand Rijnstraat 70 wordt door hem verkocht. De achterbouw wordt vernieuwd.

Eind 19e eeuw wordt Peters Gasthuis verkocht aan fa. de Klark (antiekzaak en meubelwerkplaats). Deze eigenaar sloop de onderbouw van de voorgevel en brengt een grote spiegelruit aan.

Op 19 april 1932 koopt Drie Gasthuizen het pand Peters Gasthuis terug op een veiling voor hfl 36.500.

Van 17 september 1994 tot 15 april 1945 loopt het gebouw door oorlogshandelingen nauwelijks schade op.

Na de oorlog wordt het pand in 1954-55 gerestaureerd en wordt de onderpui gereconstrueerd. Bij deze restauratie wordt grote aandacht besteed aan herstel van het middeleeuwse karakter van het pand. Een nieuw beeld van Petrus op de top van de voorgevel geplaatst.

In 2011 heeft opnieuw een restauratie plaatsgevonden en is het beeld van Petrus weer vernieuwd. Het beeld uit 1955 staat nu in het klantencontactcentrum.

In de periode vanaf de terugkoop in 1932 tot 1 mei 2015 is het pand verhuurd aan fa. de Klark, kunstgalerie Albricht en modewinkel de Globe.

Vanaf 1 mei 2015 is het pand het hoofdkantoor van DrieGasthuizenGroep, waarin het bestuur, beheer en klantcontactcentrum is gevestigd.

Het pand is Rijksmonument.

GEBOUW

Wenteltrap naar boven naar zolder.

Dakconstructie:

De dakconstructies zijn uitgevoerd met eiken kapstukken met gebogen korbelen.

De korbeel of karbeel is de schoor, de schuinstaande balk, die muur of spant met de spantbalk verbindt. De functie van de korbeel is de erboven liggende balk te ondersteunen: door de verkorting van de overspanning vermindert de maximale buigspanning in de draagbalk en de krachten worden beter verdeeld naar de dragende muur. Korbeels bij eenvoudiger gebouwen zijn soms kromme stukken hout die als korbeel goed van pas komen. De eiken sporen worden binnen (en deels in) de zijgevels op een eiken plaat opgevangen. De sporen zijn op twee niveaus gekoppeld. Over de sporen ligt een vernieuwd horizontaal beschot.

Dendrochronologisch onderzoek in 1993 heeft uitgewezen dat de constructies van Peters Gasthuis uit 1354 stammen.

Takels:

Direct achter de voorgevel bevindt zich op de zolder een vermoedelijk uit de middeleeuwen daterend gesloten eiken hijsrad. Dit werd gebruikt voor het omhoog hijsen van zakken graan en andere zaken die droog opgeslagen moesten worden. Er werden namelijk iedere dag nieuwe goederen aangeleverd in de haven, net buiten de Rijnpoort. Deze goederen, waaronder graan, vlees, vis en hout, werden verhandeld op de Korenmarkt. Toch konden de goederen niet in de schepen blijven zitten in verband met de vochtigheid van het schip dat de producten makkelijk aan kon tasten of in verband met diefstal. Vandaar dat er tussen de Rijnpoort en de Korenmarkt onder bijna alle huizen kelders zijn gegraven. Maar in deze kelders was het ook vaak vochtig en koud. Dit was bijvoorbeeld voor vlees geen probleem, maar graan of koren konden hier niet goed tegen. Vandaar dat ook vaak de zolders van de gebouwen verhuurd werden als opslagplaats. De grote zakken, waarin het graan was opgeslagen, werden dan via de takels naar boven gehesen. Het graan bleef dan 1 of 2 dagen opgeslagen op zolder, waarna het weer met een nieuwe eigenaar meeinging.

De takel op het herentoilet op de eerste verdieping zal waarschijnlijk dienst hebben gedaan voor interne transportatie. De takel komt namelijk uit op de binnenplaats bij de uitgang aan de Oude Oeverstraat. Hiermee werden waarschijnlijk levensmiddelen naar boven gehesen, om deze op te slaan in het achterhuis.

De Gasterij:

De Gasterij kan vergeleken worden met een hedendaagse eetzaal. In de Gasterij werden de bewoners gevoed, kregen ze te drinken en was het een soort ont-

moetingsplaats voor de vreemdelingen die er voor 1 of 2 nachten verbleven. Verder vonden er in de Gasterij ook geregeld brooduitdelingen plaats voor de armen van de stad. Deze brooduitdelingen maakten soms deel uit van de preuves die werden verstrekt maar konden ook incidenteel plaatsvinden. Zoals hieronder te zien is op de afbeeldingen, waren het echt de armsten van de armsten die brood kregen van het gasthuis. Deze afbeelding is een schilderij (of ets) van een brooduitdeling in de Gasterij van het Sint Catherinae Gasthuis. De Gasterij van het Sint Peters Gasthuis zal er naar alle waarschijnlijkheid vergelijkend uit hebben gezien.

Jacobus Verburgt Jzn (1797–1879):

Jac. Verburgt Jzn was de laatste rentmeester van het Peters Gasthuis van 1850–1854 en eerste rentmeester van de Drie Gasthuizen van 1855–1877.

Beroepen: koopman, rentmeester en directeur van het brandwezen.

Meidenkamer:

Deze kamer werd gebruikt voor de huisvesting van personeel van het Peters Gasthuis.

Die Munte:

Het gebouw was vanouds genaamd, Die Munte of “Altemeynte”, omdat de eerste

eigenaar een muntmeester was. (Dit was een particuliere goud- en zilversmid, die van de overheid opdracht had, munten te slaan).

Heerenkamer

De aanbouw die nu nog bestaat aan de achterkant van het Sint Peters Gasthuis, stamt uit begin 19^e eeuw en er heeft de laatste 50 jaar van het bestaan van het Sint Peters Gasthuis de Heerenkamer gehuisd. Deze Heerenkamer was de vergaderkamer van het bestuur van het gasthuis. Dit bestuur veranderde de laatste eeuw van het bestaan geregeld en in de Heerenkamer hebben dus heel wat verschillende mensen gezeten. In 1816 werd de eerste grote vernieuwing doorgevoerd. In plaats van een religieus bestuur dat zijn oorsprong had bij het ontstaan van het gasthuis, werd er vanaf 1816 een bestuur gevormd uit de notabelen van de stad. Er werden 2 burgemeesters gekozen en 2 raadgevers. Toch speelde religie wel nog enige rol in het bestuur, omdat van de 4 bestuursleden er 3 Nederlands Hervormd moesten zijn en 1 lid Rooms-Katholiek. Deze verdeling zou overeenkomen met de religieuze verhouding in Arnhem. In 1833 werd er daarna gekozen om in de Heerenkamer het bestuur uit te breiden met nog een aantal notabelen en om de naam Algemeen Armbestuur te gebruiken. Met dit bestuur werd er ook al vaak in de raadszaal van het stadhuis vergaderd in plaats van in de Heerenkamer, maar op 29 mei 1855 werd er voor het laatst gebruik gemaakt van de Heerenkamer. Daarna is het bestuur van Sint Peters Gasthuis met het bestuur van het Catharinae Gasthuis en het Anthonie Gasthuis onder één bestuur gebracht onder de naam Drie Gasthuizen.

Toch heeft het Sint Peters Gasthuis al veel langer een Heerenkamer gehad dan alleen in de 19e eeuw. Al in de 17e eeuw stond er op dezelfde plaats een aanbouw met daarin de Heerenkameer. Deze Heerenkamer werd in de 17e eeuw rijkelijk versierd met barokke ornamenten, met versierde tegels op de schouw van de open haard en met ramen waarin de wapens van de stad en de rentmeesters waren verwerkt. Voor de 17^e eeuw zat de Heerenkamer waarschijnlijk in het huis, Rijnstraat 70, van de rentmeester die ten oosten naast het gasthuis woonde.

Kelder

Het Sint Peters Gasthuis heeft de grootste gewelfskelders van Arnhem. Dit was kenmerkend voor de grote 14e-eeuwse huizen in Arnhem.

Bijlagen:

1. Chronologie Sint Peters Gasthuis
2. Straatnamen in Arnhem met historische achtergrond Drie Gasthuizen

Gerard Helsen

19 oktober 2015

Bronnen:

Ir. C.L. Temmink Groll, *Het Sint-Petersgasthuis te Arnhem, Bulletin van de koninklijk Nederlandse Oudheidkundige bond*, 15-09-1957,

G.B. Leppink, *Uit de Geschiedenis van de Drie Gasthuizen in Arnhem*, 1983 (Arnhem),

G.B. Leppink en R. Wientjes, *Het Sint Catharinae Gasthuis in Arnhem in de eerste vier eeuwen van zijn bestaan (1246-1636)*, 1996 (Hilversum),

C.J.B.P. Frank en F.A.C. Haans, *De binnenstad. Duizend jaar wonen in Arnhem tussen Singels en Rijn*, 1996 (Arnhem),

V.M.M. Helmink, Doctoraalscriptie kunstgeschiedenis "Het Sint-Petersgasthuis te Arnhem", juni 1996 (niet gepubliceerd)

O. Derks, *Ondergronds wandelen in de historische kelders van Arnhem*, 2008 (Arnhem),

F.A.C. Haans en G. Korenberg, *Sint Petersgasthuis, Bouwhistorische verkenningen & Waardebepaling*, 2014 (niet gepubliceerd),

<https://www.genealogieonline.nl/stamboom-van-der-kemp/160968.php>.

CHRONOLOGIE SINT PETERS GASTHUIS	
1354	Bouw “die Munte / Altmeynte” Rijnstraat 71 in opdracht van Henric Bruno die Munter
1380	Aankoop 1e deel Rijnstraat 71 door Meester Johan Wolterszoon van Arnhem, vicaris en kannunik van Sint Pieter te Utrecht
1383	Aankoop 2e deel Rijnstraat 71 door Meester Johan Wolterszoon van Arnhem
1401	<p>Overlijden Meester Johan Wolterwszoon van Arnhem. Uitvoering testament waarin hij het pand Rijnstraat 71, met enkele elders gelegen landerijen en erfenten, schenkt ten behoeve van de stichting van een Gasthuis te Arnhem, ter ere van de Heilige Petrus. <i>“Hospitael ende een geestelijck huys voor die ermen ende die siecken te ontvangen ende te vueden”</i>.</p> <p>Landerijen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Elden, de helft van 29 morgen; • Rouwen bij Utrecht, 4 morgen; • Oudenrijn 9 morgen; • Vloten, 15 morgen; <p>Uitgang (recht van overpad):</p> <ul style="list-style-type: none"> • twee hofsteden in Utrecht, jaarlijkse opbrengst 20 lood fijn zilver resp. 10 lood fijn zilver <p>Erfrenten uit huizen en hofsteden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • huis “den Utrechtsen Dom, hoek Jansplaats; • “de vergulde leeuw”, Koningstraat; • “Vrouwenborch”, Grote Oord; • huizen in de Molenstraat, Oeverstraat en Wielakkerstraat
1401–1407	Verbouwingen en reparaties t.b.v. nieuwe functie, waaronder toevoegen van de klokkenverdieping met galmgaten op de traptoren, wijziging middengedeelte voorgevel, plaatsen van het beeld van Sint Petrus op de topgevel en omvorming voorzaal tot kapel (Sint Pieterskerk).
1407	Inwijding door de wijbisschop van Utrecht
Vanaf 1407	Bestuur van het Peters Gasthuis bestaat uit twee elk jaar te kiezen

	<p>schepenen van de stad Arnhem en de procuratoren van de kloosters Monnikhuizen en Mariënborn.</p> <p>In latere jaren bestond het bestuur uit vier huismeesters: twee raadsleden en twee door hen gekozen onder-huismeesters.</p>
15e eeuw	<p>Aankoop panden Rijnstraat 70 en 72.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rijnstraat 70 (oostelijk), bestemming rentmeesterswoning • Rijnstraat 72 (westelijk), bestemming hospitaal
1527	<p>Verhuur kelders (de kelre van sente Peter) aan Hertog Karel van Gelre voor 6 goudguldens per jaar voor het opslaan van zijn wijnvoorraad.</p>
2e helft 16 eeuw	<p>Buiten gebruikstelling kapel voor het houden van RK erediensten. Tijdens beeldenstorm is het hoofd van het beeld van Sint Petrus gehakt. In 1897 werd bij graafwerk aan de voormalige Rijnpoort in de buurt van het Sint-Petersgasthuis een fraaie gebeeldhouwde kop van de apostel Petrus gevonden, deze bevindt zich in het Erfgoedcentrum.</p>
1639	<p>Verhuur kelders voor hfl 30 per jaar.</p>
1672–1674	<p>Peters Gasthuis gevorderd door oorlogscommissaris Becel van de Franse troepen voor opslag van goederen.</p>
1693	<p>Verhuur kerk met zolders aan een der huismeesters.</p>
1798	<p>Legering van de Troupes de France in de kerkruimte.</p>
1816	<p>Het bestuur bestaat vier notabelen uit Arnhem, waarvan drie Nederlands-Hervormd en één Rooms-Katholiek.</p>
1818	<p>Ver bouwing grote keuken tot “Heerenkamer”, volgens plan van stadsarchitect R.R. Viervant (1755–1819). Deze kamer diende als vergaderruimte voor het bestuur.</p>
1819	<p>Pacht voor kerk en zolder hfl 45 per jaar, later verhoogd naar hfl 106.</p>
1833	<p>Oprichting van Algemeen Armenbestuur, waaronder het Sint Catharinae Gasthuis, het Peters Gasthuis en het Anthonie Gasthuis kwamen te ressorteren. De uitvoerende taken werden door het “Gecommitteerden tot zaken van het Gasthuis” gedaan, ter vervanging van het college van Huismeesters.</p>

1850	Verkoop van het complex Rijnstraat 70 en 71 aan A.C. Vongers voor hfl 15.683.
1855	Eén bestuur van het Sint Catharinae Gasthuis, het Sint Peters Gasthuis en het Sint Anthonie Gasthuis, genoemd Drie Gasthuizen. De drie stichtingen blijven als afzonderlijke rechtspersoon bestaan.
2e helft 19e eeuw	Restauratie van het complex in vroeg-neogotische stijl; Kadastrale splitsing tussen Rijnstraat 70 en 71; Verkoop pand Rijnstraat 70; (Her)bouw 19e eeuws achterhuis/woonhuis.
ca. 1890	Verkoop Peters Gasthuis aan firma De Klark (antiekzaak en meubelwerkplaats)
1898	Sloop van de onderbouw van de voorgevel en aanbrengen grote spiegelruit met luifel.
19-04-32	Drie Gasthuizen koopt op veiling het Peters Gasthuis terug voor hfl 36.500, conform met algemene stemmen besloten op vergadering dd 7 april 1932. Het pand wordt verhuurd aan firma de Klark tot 1978.
1954-55	Restauratie Peters Gasthuis en reconstructie van onderpui en in trachiet uitgevoerde kruisvensters van de voorgevel met grote aandacht voor het middeleeuwse oorsprong van het gebouw. Verwijderen restant (onthoofde stomp) en plaatsing nieuw tufstenen Petrusbeeld vervaardigd door beeldhouwer E. Speyart van Woerden.
1976	Aanleg trappenhuis in achterhuis tegen achtergevel hoofdgebouw. (Geplande wenteltrap naar de kelder werd niet uitgevoerd).
1978-1987	Verhuur pand aan kunstgalerij Albricht.
1987 tot 1 mei 2015	Verhuur pand aan "The Globe Outfitters"
2003	Restauratie 30 historische kelders met onderlinge koppeling, waaronder de kelders van Peters Gasthuis.
2011	Restauratie buitenzijde en plaatsing nieuw Petrusbeeld van beeldhouwer Károly Szekeres. Oude (verweerde) Petrusbeeld staat nu in het Klantencontactcentrum op begane grond (vormalige

	kerkzaal).
2014-2015	Restauratie binnenzijde en inrichting kantoorruimten.
1 mei 2015	Hoofdkantoor Drie Gasthuizen Groep.

STRAATNAMEN IN ARNHEM MET HISTORISCHE ACHTERGROND DRIE GASTHUIZEN

Annastraat	Anna Margaretha, gravin van Manderscheid, echtgenote van Lodewijk Gunther van Nassau (zie Graaf Lodewijkstraat) stichtte het Nassau's weduwenhuis, afgebroken 1806. Anna stierf in 1606, waarna de Stichting opgenomen werd in de Drie Gasthuizen.
St. Antonielaan	Vernoemd naar het St. Anthoniegasthuis (melaatsenhuis) dat heeft gestaan op de hoek Steenstraat / Westeinde. De kapel van het gasthuis werd in 1585 afgebroken. Tegen het einde van de 17e-eeuw was er geen melaatsheid meer en stonden de leprozerieën leeg.
Beijerplaats	Vroeger 'Beijerpoort' naar het huis 'den Beijer', tehuis voor doortrekkende armen, opgenomen in het Catharinae Gasthuis. De naam is afgeleid van Bayart (in het Frans: bayeur = lanterfanter).
Broerenstraat	Het Minderbroederklooster (Observanten) werd gesticht in 1488, de kerk werd gesloopt in 1805. Het klooster stond aan de zuidzijde van de hoek met de Nieuwstraat. Aan de noordzijde lag het voormalige "Weduwenhuis over de Broeren".
St. Catharinaplaats	Genoemd naar het hofje van het St. Catharina gasthuis, dat alhier op 17 september 1944 werd verwoest. Het Catharina gasthuis werd gesticht in de 13e eeuw in de Bakkerstraat. Omstreeks 1250 werd een kapel gebouwd, die verwoest werd in september 1944. Het gasthuis verhuisde in 1636 naar de gebouwen van het in 1404 gestichte St. Agnietenklooster op de Beek. De Waalse kerk is hiervan het enige overgebleven restant.

- Catharijnestraat Naar bezittingen van het St. Catharinae Gasthuis op de voormalige Arnhemse Enk, thans Klarendal.
- Van Dortmondstraat Arend van Dortmond vermaakte in 1734 zijn huis op de Beek met een weide aan het timmerliedengilde (St. Jozef) voor weduwenhuis. Dit weduwenhuis bestaat niet meer.
- Gasthuisstraat Nadat de "reventer" van het St. Catharinagasthuis (vm. St. Agnietenklooster) afgebroken werd, is de Gasthuisstraat langs de overgebleven kapel gelegd. (thans Waalse kerk, zie Catharinaplaats).
- Johan van Arnhemstraat Johan Wolterszoon van Arnhem, stichter van St. Peters Gasthuis volgens zijn testament in 1401 in zijn huis 'De Munt' in de Rijnstraat. Dit huis is gerestaureerd en is bekend als "St. Peter". Hij was kanunnik van St Pieter te Utrecht
- Luthersestraat Vroeger St. Petersteeg, naar St. Peter in de Rijnstraat; later genoemd naar de voormalige Lutherse kerk; zie Korenmarkt
- Maria van Gelrestraat Zuster van Reinald I, graaf van Gelre en Zutphen, stichtte in 1299 een gasthuis. In 1306 werd het gasthuis verenigd met het St. Catharinae Gasthuis. Reinald nam zelf de vrijgekomen woonruimte in beslag. Het kapittel van St. Walburgis verkreeg de gebouwen bij zijn overkomst uit Tiel in 1315

Naell Tynnegieterstraat	Naël (Nel) Tynnegieter, pelgrimsdochter stichtte in 1562 het "Weduwenhuis over den Broeren"
Noord-Peterstraat	Naar het St. Peters Gasthuis, dat in de omgeving gronden bezat.
Oost-Peterstraat	Naar het St. Petersgasthuis, dat in de omgeving gronden bezat
St. Peterlaan	Naar het St. Peters Gasthuis (zie ook Johan van Arnhemstraat)
Petersplaats	Naar het St. Peters Ggasthuis, dat in de omgeving gronden bezat
Zuid-Peterstraat	Naar het St. Peters Gasthuis, dat in de omgeving gronden bezat.

Gerard Helsen
2-10-2015

Bron:

https://www.arnhem.nl/stad_en_wijken/archeologie_en_geschiedenis/arnhemse_straatnamen/straatnamen_a_tot_z